

ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ НАПРЯМІВ ПІДВИЩЕННЯ ПОДАТКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто сутність та структуру податкового потенціалу країни як важливої складової розвитку держави, досліджено види податкового потенціалу України на сучасному етапі та знайдено шляхи їх подальшого розвитку. За результатами дослідження було проведено оцінку, на основі якої було висунуто рекомендації та напрями підвищення податкового потенціалу України.

Аннотация. Рассмотрены сущность и структура налогового потенциала страны как важной составляющей развития государства, исследованы виды налогового потенциала Украины на современном этапе и найдены пути их дальнейшего развития. По результатам исследования была проведена оценка, на основе которой были выдвинуты рекомендации и направления повышения налогового потенциала Украины.

Annotation. The essence and structure of the tax potential of the country as an important part of the state development are studied. Current types of tax capacity of Ukraine are investigated and the ways of their further development are found. Recommendations and ways to increase the tax potential of Ukraine were put forward on the basis of research evaluation.

Ключові слова: податковий потенціал, стратегічний податковий потенціал, функціональний (тактичний) податковий потенціал, соціально-економічна політика держави.

Ефективна діяльність держави та реалізація її основних функцій неможливі без налагодженої соціально-економічної політики, одне з чільних місць у якій належить саме фіскальній політиці. Завдяки податковим надходженням держава стимулює розвиток господарської діяльності, допомагає малозабезпеченим верствам населення, впливає на стан і розвиток науково-технічного прогресу. У зв'язку з цим, необхідно зазначити щодо подальшого розвитку податкового потенціалу, що дана категорія є запорукою успішного вирішення державою завдань економічної та соціальної політики, здійснення соціальних та інших програм, належного функціонування державного апарату і всієї системи установ, які діють у бюджетній сфері.

Даною проблемою в теорії оподаткування широко займаються як видатні вчені зарубіжних країн, такі, як: Т. Юткіна, А. Паскачев, Ф. Садигов, В. Мішин, В. Дик, І. Горський, М. Кашина, А. Коломієць, А. Мельник, так і українські вчені: В. Прусс, Н. Шпак, В. Пітерська, В. Панасюк, Є. Ковальчук, В. Бюряковський, В. Кармазін, С. Каламбет та ін.

Незважаючи на те, що останнім часом наша країна провела значну модернізацію у фіскальній системі, вчені поки що не знайшли єдиного висновку щодо розробки підходу відносно визначення податкового потенціалу країни. Саме тому актуальність теми даної статі полягає у підвищенні інтересу до питань стратегічного планування економічного розвитку та до розробки нового науково-методичного підходу визначення сутності й кількісної оцінки податкового потенціалу взагалі.

Сучасна економічна думка ще не дійшла однозначного висновку щодо визначення сутності, значення та критеріїв оцінки податкового потенціалу. На думку Тарангул Л. Л., поняття "податковий потенціал" необхідно розглядати як у широкому, так і у вузькому тлумаченні. У широкому розумінні поняття "податковий потенціал" – це обсяг реальних і потенційних ресурсів регіону, які підлягають оподаткуванню, а також можуть бути об'єктом оподаткування при розширенні його податкової бази. У більш вузькому розумінні податковий потенціал – це фактичний обсяг податків, зборів та інших обов'язкових платежів, які акумулює регіон при використанні своїх ресурсів в умовах діючого податкового законодавства [1].

У практичному розумінні податковий потенціал, як правило, розглядають як податкові можливості окремих регіонів або ж максимально можливу в умовах діючого податкового законодавства суму нараховувань податків. Остання враховує суми податків, що підлягають сплаті в даному періоді, і донараховані податки за результатами контрольної роботи податкових органів [2, с. 35].

Податковий потенціал має низку особливих систем: не стаціонарність окремих параметрів та стохастичність поведінки; емерджентність (здатність виникнення, появи нового); унікальність і непередбачуваність, пов'язану з наявністю активного елементу (людський фактор); життєвий цикл; граничні можливості (обумовлені ресурсами); здібності змінювати структуру, протистояти ентропійним тенденціям, адаптуватися до умов, що змінюються, формувати внутрішньосистемні цілі. Крім того, податковий потенціал виступає як об'єкт стратегічного управління, при цьому виникає необхідність відокремлення його елементів, сукупність взаємодії яких створює об'єктивні передумови для визначення цілей, з одного боку, та для вибору кращої стратегії досягнення довготривалих глобальних цілей – з іншого. Така постановка питання обумовлена дією, принаймні, двох законмірностей системи податкового потенціалу: комунікативністю (облік впливу зовнішнього середовища на вибір цілей і засобів для їх досягнення) та еквіфінальністю (відповідний вплив умов внутрішнього середовища на граничні можливості податкового потенціалу) [3, с. 146].

Саме тому розуміння поняття "податковий потенціал" дозволяє виділити розходження між стратегічним і

здатність системи оподаткування забезпечувати постійне зростання загальнонаціональних, переважно соціальних потреб (потреби економіки державного сектору), якісні та кількісні оцінки якої базуються на платоспроможності суб'єктів сфери "бізнес" після закінчення повного циклу кругообігу коштів і задоволенні ними своїх інвестиційних потреб.

У практичному плані СПП може розглядатися як прогнозований обсяг сукупного фінансового результату (у масштабі країни), створений у сфері виробництва і збільшення в обігу після вирахування вартості сукупних витрат на його вилучення.

Функціональний (тактичний) податковий потенціал (ФПП) – це сукупне уявлення прогнозованого обсягу податкових надходжень з розрахунку якісних і кількісних оцінок, які характеризують стан податкового середовища, стан стратегічного податкового потенціалу, всіх супутніх уточнень елементів податкових зобов'язань (ставок, пільг та ін.) при розробці податкових бюджетів (планування, сукупної суми податкових надходжень) на кожний фінансовий рік.

Даний показник показує ту сумарну величину податкових джерел, на яку адміністрація держави може розраховувати при формуванні своєї економічної та соціальної програми. У даному випадку під СПП вже слід розуміти оптимальне число податків, незалежно від поділу їх на різні податкові групи і відмінностей технологій формування податкових зобов'язань (вибору оподаткованих об'єктів, ставок, пільг, санкцій) [4, с. 127].

Згідно з цим податковий потенціал може використовуватися при обґрунтуванні різних концептуальних підходів до суті податкових реформ, а його величина може служити основою в розрахунку обсягу податкових доходів бюджету, що прогнозуються. Ці дані мають визначальне значення при формуванні бюджетів усіх рівнів, оцінці бюджетного дефіциту, рівня інфляції, індексів цін та інших ринкових індикаторів. Та науково обґрунтована величина податкового потенціалу може бути базою, на основі якої проводиться реформування податкової системи з метою її оптимізації щодо економічних інтересів суспільства [3, с. 150].

Таким чином, можна зробити певні висновки щодо розвитку податкового потенціалу, який спрямований на підвищення рівня добробуту громадян у країні. Саме тому першим чинником є обґрунтування розрахунку податкового потенціалу та забезпечення адекватних обсягів надходжень до бюджетів різних рівнів, бо це стає гарантом економічної безпеки та самодостатності держави, регіонів, домогосподарств. Адже саме бюджет забезпечує виконання функціональних завдань держави: фінансування видатків на її оборону, освіту, культуру, соціальний захист населення, державні інвестиції тощо. Водночас податковий потенціал як система відносин між суб'єктами оподаткування та утримувачами податків і платежів не повинний обмежуватися лише сукупним обсягом оподатковуваних ресурсів певної території.

Є багато підходів до підвищення рівня податкового потенціалу в країні. Згідно з когнітивно-структурним підходом загальний податковий потенціал складається з окремих податків і зборів. Для подальшого вирішення встановлених проблем можна запропонувати такі заходи:

спрямувати розвиток потенціалу прямих зборів, непрямих, майнових і інших груп податків. З цього можна визначити також реальний національний дохід, зменшений на суму витрат для відтворення життєво необхідних потреб громадян і капіталу, спрямованого на інвестиційні потреби;

визначити "податкові можливості" регіонів, завдяки чому можлива різка зміна ймовірності суб'єктів трактування депресивних територій;

підвищення ефективності використання наявних податкових резервів;
стимулювання ділової активності як основи розбудови конкурентоспроможної економіки, а отже, перспективної фіскальної ефективності та економічного зростання;

оптимізація використання стимулюючого потенціалу спеціальних податкових режимів;
підготовка законопроектів, що регламентують формування та використання податкового потенціалу економіки України.

Запропоновані напрями підвищення податкового потенціалу повинні бути реалізовані в комплексі, а також скоординовані з відповідними інструментами грошово-кредитної, валютної, бюджетної та митної політик, щоб уникнути конфронтації механізмів при досягненні стратегічних перспектив та цілей соціально-економічного розвитку.

Наук. керівн. Коновалов М. І.

Література: 1. Тарангул Л. Л. Податкова політика та економічний розвиток регіонів: теорія, методологія, практика : автореф. дис. д-ра екон. наук : 08.04.01 / Л. Л. Тарангул ; НАН України. Ін-т екон. прогнозування. – К., 2003. – С. 28. 2. Паскачев А. Б. Анализ и планирование налоговых поступлений. Теория и практика / А. Б. Паскачев, Ф. К. Садыгов, В. И. Мишин. – М. : Издательство экономико-правовой литературы, 2004. – 250 с. 3. Основы налогообложения : учебн. пособ. / Ю. Б. Иванов, А. Н. Тищенко, Е. В. Давыскиба, О. Г. и др. – Х. : ИНЖЭК, 2008. – 278 с. 4. Юткина Т. Ф. Налоги и налогообложение : учебн. пособ. / Т. Ф. Юткина. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ИНФРА, 2003. – 576 с. 5. Бобров В. Я. Основы рыночной экономики : підручник / В. Я. Бобров ; за ред. Л. О. Каніщенко. – К. : Либідь, 1995. – 319 с. 6. Горский И. В. Налоговая политика и экономический рост / И. В. Горский. – М. : Финансы, 1999. – 198 с. 7. Державне управління : навч. посібн. / А. Ф. Мельник, О. Ю. Оболенський, А. Ю. Васіна та ін. ; за ред. А. Ф. Мельник. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Знання, 2004. – 342 с. 8. Мельник Д. Ю. Налоговый менеджмент / Д. Ю. Мельник. – М. : Финансы и статистика, 1999. – 349 с. 9. Олійник О. В. Податкова система : навч. посібн. / О. В. Олійник, І. В. Філон. – К. : ЦНЛ, 2006. – 456 с. 10. Формирование конкурентной позиции предприятия в условиях кризиса / А. Н. Тищенко, Ю. Б. Иванов, Н. А. Кизим и др. ; науч.-исслед. центр индустр. проблем развития НАН Украины – Х. : ИНЖЭК, 2007. – 375 с.